

FRANQUISME I PODER POLÍTIC A GRANOLLERS, 1939-1975¹

JOAN GARRIGA I ANDREU

Aquest article és una síntesi d'un treball molt més extens sobre el franquisme a la ciutat de Granollers (Vallès Oriental). Voldria donar notícia, d'una banda, d'alguns aspectes de metodologia i de recerca quant a les diverses fonts utilitzades, i de l'altra, voldria aportar algunes conclusions sobre l'anàlisi dels anys 1939-1975, en relació únicament a dos aspectes. Un, el del funcionament dels òrgans que administraven el poder polític a Granollers i n'eren detentors, i l'altre, el de les vinculacions existents entre poder polític i economia durant el període. Anem, inicialment, al tema i el tractament de les fonts documentals i orals.

LES FONTS TREBALLADES

L'estudi del període 1939-1975 es va fonamentar en la investigació documental i testifical —fonts orals— del major abast possible. Els principals arxius treballats van ser els següents:

a) De Granollers: Arxiu Històric Municipal. Hemeroteca Municipal Josep Móra. Arxiu dels Jutjats. Arxius particulars.

b) D'Alcalá de Henares: Archivo General de la Administración Civil del Estado.

c) De Madrid: Archivo Histórico Nacional.

d) De Salamanca: Archivo Histórico Nacional. Sección Guerra Civil.

e) De Barcelona: Arxiu de la Corona d'Aragó. Fons del Govern Civil de Barcelona. Arxiu del Govern Civil de Barcelona. Biblioteca Pública Arús. Arxiu General del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya.

f) Van ser consultats altres arxius i fonts: Arxiu Nacional de Catalunya. Registre Civil de Granollers. Registre Civil d'Aiguafreda (Vallès Oriental). Hemeroteca de l'Institut Municipal d'Història (Barcelona). Arxiu Museu de Granollers. Fons particulars.

A grans trets, la documentació treballada va ser la següent:

1. Tesi doctoral dirigida per Borja de Riquer i Permanyer, llegida a la Universitat Autònoma de Barcelona, el juny del 2000, i que va obtenir la qualificació d'excel·lent *cum laudem* per unanimitat del tribunal format per Conxita Mir, Pere Ysàs, Montserrat Duch, Carles Santacana i Joan B. Culla.

— De l'Arxiu Històric Municipal de Granollers (AHMG): *a)* Llibres d'actes de les sessions municipals i de la Comissió Permanent; *b)* Correspondència interna de l'Ajuntament i entre diversos òrgans de l'Administració civil i penal; *c)* En especial, documentació diversa distribuïda en tres sales de l'antiga ubicació: 1. Dades sobre repressió: contingut parcial de la «causa general» i dades de control policial; 2. Dades sobre Governació; 3. Urbanisme.

— De l'Hemeroteca Municipal Josep Móra de Granollers (HMJM): premsa de l'època, especialment les publicacions *Estilo*; *Vallés*; *Granollers*, *Comunitat Cristiana*.

— De l'Arxiu dels Jutjats Municipals, d'Instància i d'Instrucció de Granollers (AHJ): bàsicament, procediments penals, i alguns d'ells només amb diligències prèvies instruïdes a l'empara del procediment del Tribunal de Orden Público (TOP).

— De l'Archivo General de la Administración Civil del Estado (AGA): *a)* Sección Presidencia: Delegación de Provincias de la Secretaría General del Movimiento de Barcelona; *b)* Sección Interior: Ministerio de Gobernación.

— De l'Archivo Histórico Nacional de Madrid (AHN): Sección Fondos contemporáneos. Sèrie Causa General (Granollers).

— De l'Archivo Histórico Nacional, Sección Guerra Civil. Salamanca (AHNS): *a)* inventari de la documentació de la Generalitat de Catalunya; *b)* els maçons granollerins o relacionats amb Granollers.

— De l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA) i de l'Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona (AHGCB): 1) Del fons de la Corona d'Aragó: *a)* Comissions Gestores 1939-1948; *b)* Constitució d'ajuntaments, 1939-1965; *c)* Eleccions municipals, 1948-1967. 2) Del fons del Govern Civil: *a)* Secretaria Política Relleus d'alcaldes, 1951-1963; *b)* Administració local. Relleus d'alcaldes, 1962-1975; *c)* Governadors Civils des del 1951; Administració local. Eleccions Municipals 1967-1976; *e)* Administració local de 1939. Expedients de depuració.

— Del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC): les dades van ser extretes dels expedients del Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques, alguns dels quals anaven acompanyats de còpies de sentències de consells de guerra.

Sobre els testimonis orals com a font de dades de la investigació, cal constatar que van ser d'un valor força remarcable: *a)* en primer lloc, per la pròpia experiència personal; *b)* en segon lloc, les fonts orals van servir per matisar la font documental, per contradir-la o per omplir el buit interpretatiu dels fets que només constaven en pàgines de premsa o documents de registres, transcrits, a més, de manera parcial i interessada com corresponia a una dictadura que silenciava qualsevulla altra interpretació; *c)* en tercer lloc, caldria indicar les facilitats trobades a l'hora d'entrevistar persones d'opcions falangistes i vinculades, en alguns casos encara ara, al pensament joseantonianà. Va ser fonamental fer les entrevistes amb molta documentació llegida i contrastada prèviament.

Defensava en el treball d'investigació la necessitat que la ciutat conegués millor la seva pròpia història col·lectiva i les biografies dels principals implicats en la dictadura, amb l'anàlisi dels fets en un sentit ampli i no reduït a l'estudi estricte dels conflictes entre poder i oposició.² Aportem algunes conclusions.

ELS ÒRGANS DE PODER POLÍTIC

D'ençà de l'entrada de les tropes franquistes a Granollers, la tragèdia del conflicte bèl·lic que s'arrossegava feia gairebé tres anys es perllongà d'una altra forma, en la qual la repressió política i social sota les directrius d'un «Nuevo Estado» foren els pilars en què es fonamentà la dictadura. Les eines utilitzades foren diverses, eficaces i massa sovint brutals, i van ser aplicades sorollosament o bé de manera silenciosa i metòdica.

1. LES FORCES D'Ocupació, els Òrgans Policials, Judicials, Personals i el Poder Polític

1.1. Sobresurt, per raons militars i per l'ostentació de força i poder, l'exèrcit d'ocupació. *a)* L'autoritat de l'exèrcit va ser indiscutible. Un grup de persones nomenades per un capità honorífic del cos jurídic militar, de grat o no, hagueren d'acceptar l'elecció. En general, els informes dels membres de la primera gestora deixen entreveure que els components, possiblement, no havien estat elegits per la seva militància enervada, d'entrada almenys, amb el règim o FET i JONS o els tradicionalistes. *b)* El poder militar no va ser mostrat únicament amb la seva presència física, i per aquesta raó, el dipòsit municipal quedà replè amb detinguts per causa de qüestions lligades directament amb les responsabilitats polítiques del conflicte. El 3 de juliol de 1940 hi havia dues-centes persones entre homes i dones, que es trobaven en molt males condicions atès el reduït espai de què disposava el dipòsit. *c)* L'ajusticiament de diversos granollerins demostrà la rapidesa procedimental de l'enjudiciament militar i la seva atipicitat. En efecte, entre el 20 de febrer de 1939 i el 16 d'octubre de 1942 van morir afusellats al Camp de la Bota un total de 18 granollerins.³ *d)* L'anella del control repressiu militar

2. Borja de Riquer fa anys assenyalava, en un dels seus treballs, que un dels defectes principals de bona part de la producció historiogràfica era haver fet de l'antagonisme entre règim i oposició el punt d'interpretació principal de tota l'època franquista, defugint l'anàlisi de les actituds i dels sentiments polítics de la majoria de la població. D'altra banda, també indicava que calia plantejar-se «si només fou la repressió, massiva, ferotge i persistent, el que assegurà als franquistes el control de Catalunya, ja que, si bé és cert que la dictadura estava fundada i sostinguda per la violència, l'arbitrarietat i la força per elles soles no ens expliquen la seva llarga durada ni els suports actius i passius aconseguits a Catalunya. Sí, fou sobretot la repressió, la por i el control policíac, és cert; però també la fam, la misèria, la sobreexplotació i l'afany per sobreviure, que conduí a la passivitat política dels sectors populars». Vegeu Borja de RIQUER (1990), «Rebuig, passivitat i suport. Actituds polítiques catalanes davant el primer franquisme (1939-1950)», a F. BARBAGALLO *et al.* (1990), *Franquisme. Sobre resistència i consens a Catalunya (1938-1959)*, Barcelona, ed. Crítica, p. 179 i 181.

3. Vegeu Albert CAMPS *et al.* (1990), *Granollers, 1936-1939, conflicte revolucionari i bèl·lic*, Granollers, Ajuntament de Granollers i Oikos Tau, vol. II; s'han seguit inicialment les dades de Josep M. SOLÉ I SABATÉ (1985), *La repressió franquista a Catalunya, 1938-1953*, Barcelona, Edicions 62.

es palesà amb la relació de persones recloses en camps de concentració o batallons de càstig o mitjançant fitxes de control on apareixien, de vegades, noms de denunciats i imputacions de crims comesos a Granollers i a altres llocs durant la Guerra Civil.⁴ *e*) Centenars de «fichas clasificatorias» dels granollerins afectats per les lleves d'ençà del 1936 també donaven molta informació. *f*) Hi havia sovintejades disposicions prohibitives sobre associacions polítiques i sindicals, seguretat de l'Estat, rebel·lió militar, repressió del terrorisme, ordre públic, creació de diversos tribunals com, precisament, el Tribunal d'Ordre Públic i estats d'excepció, que tenallaren la població fins a la mort de Franco. Encara el 26 d'agost de 1974 es publicà un decret llei sobre Prevenció del terrorisme, mentre la jurisdicció militar ja havia aplicat i continuaria aplicant penes de mort durant els anys 1974 i 1975. I cal no oblidar que diversos granollerins foren encausats per activitats polítiques antirègim als anys setanta.

1.2. La Guàrdia Civil també va col·laborar amb la repressió establerta pel «Nuevo Estado». *a*) Amb un teixit de confidents i delators i d'informacions que es cursaven en institucions i tribunals, es convertí en una eina contundent de repressió política. *b*) Un testimoni documental de la tasca de la Guàrdia Civil a Granollers es troba en el tercer lligall dels *Gobierno Interior*, núm. 13, que és format per centenars de documents. *c*) La Guàrdia Civil va lliurar una gran quantitat d'informes que nodriren la «causa general» de Granollers i que serviren per instruir diversos expedients del Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques. *d*) També lliurà una gran quantitat d'informes sobre persones que havien d'ocupar càrrecs a l'Administració municipal de la ciutat i sobre activitats polítiques, llançament de fulls volants o denúncies per activitats en contra del règim.

1.3. El poder polític també l'administrava la Policia municipal. *a*) Adscrita jeràrquicament a l'alcaldia i en funcions més subsidiàries que la Guàrdia Civil, la seva actuació, tanmateix, també contribuï a la repressió de les activitats en contra del franquisme. Cal fer l'observació que en els informes lliurats es denota alguna vegada la falta de coincidència entre aquests i els de la Guàrdia Civil. *b*) El control polític de la població també l'exercia a través de les fitxes de control que utilitzava. Una relació de 252 persones existent en un fitxer de la policia municipal, és prova ben evident del control de part de la població granollerina.

1.4. De manera important i especial cal destacar el paper de FET i JONS. Les dades de la delegació comarcal de Granollers aportaren molts elements a l'informe que la Delegació Provincial d'Informació i Investigació de FET i JONS va obrir i tancar a la meitat del març del 1942.⁵ El Servei d'Informació i Investigació falangista també redactà molts informes que van ser incorporats als expedients de depuració dels funcionaris, a les fitxes classificatòries de centenars de granolle-

4. AHMG.

5. *Delegación Provincial de Información e Investigación de FET y de las JONS de Barcelona, delegación comarcal de Granollers*, volum III de la *Causa General de la Revolución Marxista en Barcelona y su provincia*, Archivo Histórico Nacional, Madrid.

rins, al Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques i en tots aquells expedients o informes solts que havien d'avaluar i/o explicar l'historial de les persones candidates a càrrecs oficials.

1.5. El Servei d'Informació de l'Ajuntament també destacà per la seva activitat. *a)* Es van fer centenars de documents o fitxes classificadores de granollerins afectats per les lleves, dades que pogueren ser utilitzades per l'exèrcit i el mateix servei municipal. *b)* Aquest servei, possiblement, fou el responsable de la confecció d'un llibre carpeta amb les dades de 1.610 granollerins que havien de ser depurats. *c)* També va tenir cura de la supervisió d'aval i de la classificació dels desafectes al règim. *d)* La seva activitat també es veié reflectida en el lliurament de centenars de documents que van ser acompanyats com a complement d'altres informes de la Guàrdia Civil i de FET i JONS, a les fitxes classificadores de granollerins cridats a les lleves.

1.6. Alguns tribunals penals i civils acabaven de teixir la xarxa de repressió política. *a)* Tant l'informe en forma de llibre —volum III— de la «causa general», elaborat per la Delegación Provincial de Información e Investigación de FET y JONS de Barcelona, ja esmentat, que complementa les dades de la *Causa general de la revolució marxista en Barcelona y su provincia* instruïda pel fiscal Eugenio Carballo Morales, on hi ha la *Causa general de Granollers, sumario 73*, com aquesta, nodreixen una densa documentació relativa a la ciutat vallesana.⁶ *b)* L'activitat processal del Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques, pel que afectava als granollerins, tampoc no és menyspreable per la seva importància i incidència a la vida ciutadana. *c)* El poder i la repressió política exercida a través dels tribunals mereix una atenció especial en relació amb els expedients oberts contra els maçons o possibles maçons granollerins. L'objectiu de la depuració arribà a límits desmesurats i el fons salmantí n'és una mostra especial.⁷ *d)* El Tribunal d'Ordre Públic (TOP), encausant i sancionant diversos granollerins, demostrà fins a les acaballes del franquisme que el poder judicial era una eina ben útil al sistema.

1.7. El Consejo Local del Movimiento també va ser un dels òrgans que disposà i exercità el poder polític a la ciutat. *a)* Les mostres dels intents de control del Consejo les tindríem en els moviments per als nomenaments i cessaments d'alcaldes. *b)* Desenes de granollerins en formaren part, i les dades fetes públiques en la renovació parcial per indicació de la Secretaria General del Movimiento, el maig de 1954 —una època en què l'embranchida falangista a Granollers sembla clara— i les referents a l'11 de desembre de 1964, són proves de la diversitat de la composició i de la presència en el poder polític de la ciutat. *c)* Actius vinculats a FET i JONS, a la Guàrdia de Franco o simplement convençuts de la necessitat de la purga ideològica dels antirègim, van fer força feina per avançar i consolidar el sistema.

6. *Causa General de Revolución marxista en Barcelona y su provincia*. Archivo Histórico Nacional, Madrid, AHN.

7. Archivo Histórico Nacional, Secció Guerra Civil, AHNS.

1.8. La *Guardia de Franco*, representada al Consejo Local del Movimiento, també exercí un poder força destacat. A mitjan anys cinquanta va ser quan tingué més força. Tanmateix, d'ençà de la meitat dels seixanta començà a declinar la seva incidència a Granollers.

1.9. Cal apuntar el paper polític dels carlins granollerins. En efecte, els tradicionalistes procuraren incidir en la política ciutadana, i no perdre l'arrelament que havien tingut a Granollers, durant molts decennis. Les pugnes entre liberals i carlins formaren part molts anys de la conflictivitat política i social granollerina. Més ben organitzats el 1936 que FET i JONS a Granollers —pràcticament inexistent llavors a la ciutat—, podrien haver encapçalat l'aixecament contra la República si no hagués fallat la col·laboració d'algunes forces de seguretat. Des del 1939 les tensions entre falangistes i tradicionalistes foren conjunturals, però dures. Els fets denunciats per alguns carlins al Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques n'eren una bona mostra. Les activitats, les maniobres i el poder polític de Claudi Colomer Marquès i Marià Ganduxer Relats, granollerins catapultats a instàncies de poder importants, tingueren una forta incidència en l'Administració local.

1.10. En el desplaçament del poder polític franquista a la ciutat van tenir un paper cabdal les revistes *Estilo* i *Vallés*. *a)* En primer lloc, perquè van representar el pensament de les línies falangistes i, per tant, ateses les circumstàncies de l'etapa, l'element de difusió més important de les consignes que calia aplicar per construir i solidificar el «Nuevo Estado». *b)* En segon lloc, perquè —sobretot el *Vallés*— van entrar arreu de la ciutat, i no hi va haver igualtat de condicions. El contenciós entre *Vallés* i *Granollers*, *Comunitat Cristiana* és prou evident per demostrar-ho. *c)* Tanmateix, no es pot negar que en molts moments s'observa una certa insatisfacció en les mateixes pàgines de *Vallés*, a causa d'esdeveniments que en el mateix «sistema», segons la publicació, grinyolaven. Les crítiques a l'estraperlo en foren un exemple i, sistemàticament, els canvis d'alcaldia o d'ajuntament no eren rebuts només amb una cortesia obligada pel règim, sinó amb una carta de reivindicacions cenyida, bàsicament, a les mancances d'una ciutat força endarrerida des del punt de vista humà i urbanístic. Però no va ocórrer mai que l'aigua sortís de mare. La fidelitat a Franco se superposà a qualsevol presa de posició dràstica que qüestionés el Règim. En això, els falangistes granollerins foren unànimes.

1.11. El poder polític en nom de la dictadura franquista també l'exerciren de manera destacada les comissions gestores i els ajuntaments. *a)* La primera comissió gestora va administrar la gestió política d'una manera rapidíssima en el cas de la depuració de funcionaris. La feina la va fer ràpidament. El 18 de febrer presentava a la sessió municipal corresponent les seves conclusions, on hi havia la proposta de suspensió de gairebé un centenar de treballadors de l'Ajuntament i la readmissió d'una vuitantena. *b)* La gestió del poder municipal sempre vingué donada, tanmateix, per delegació d'instàncies superiors, entre les quals hi havia el Govern Civil de Barcelona, i en conseqüència, el governador, en van ser els protagonistes cabdals. *c)* La procedència i la militància del personal polític de les comissions i l'Ajunta-

ment era divers. En algun cas procedia de la Lliga Regionalista, de la Comunió Tradicionalista i de la CEDA. La majoria acreditava militància de la FET i JONS, o mèrits o perjudicis contrets durant la guerra, o ser catòlic. La vinculació a algunes entitats cíviques o culturals de la ciutat va ser de vegades primordial per algun nomenament d'alcalde. Això va ocórrer, per exemple, amb el cas de Sagalés i Corderas, que, a més a més, no pertanyia a cap partit, matís que al «sistema» ja li anava bé, en força ocasions, per a alguns càrrecs de les gestores inicials. A Granollers, a les darreries del franquisme, la rellevància de la militància falangista era una acreditació formal en la majoria dels casos. És prou evident que es va produir una petita ruptura amb l'entrada de persones cada vegada més flexibles amb la concepció originària dels principis del Movimiento, i amb la presència d'alguna persona que pretenia aprofitar i fer més grans les esquerdes de l'Administració local per la via de la defensa d'algun barri.

Els ajuntaments van ser sempre una corretja de transmissió del Govern Civil, i també de defensa d'uns interessos polítics i de classe social ben determinats.⁸ Els d'alguns industrials granollerins van estar ben representats a l'Ajuntament, de manera directa o indirecta. El domini econòmic va ser una altra de les formes de poder que els Ajuntaments van possibilitar, per bé que és cert que no tots els regidors o alcaldes s'enriquiren i que alguns foren més aviat homes de palla d'altres de fora de l'Ajuntament.

En el lloc més destacat de la política local hi havia l'alcalde.

Els primers alcaldes franquistes, Serra i Sagalés, no demostraren l'interès que el règim els exigia. Tal vegada Serra es va adaptar més al càrrec, però Sagalés va fer evident la vocació de no fer política tutelada pels falangistes de la ciutat, i el contenciós amb els falangistes en va determinar el cessament el 1947, un cessament, pel que sembla, desitjat per Sagalés i llargament cobejat pels membres més durs de la Falange local.

El nou càrrec va recaure en Francesc Camps Puntas, sobre qui Colomer i Ganduxer, en un principi, tenien més ascendència que els falangistes.

Com Sagalés, home de conviccions catòliques, representava, a més, un perfil al gust d'un ampli sector de granollerins. Les coses evolucionaren malament, entre altres aspectes per tensions entre Camps i Colomer i, fos per les tensions polítiques internes o fos per la posició presa de no donar facilitats a la legalització de l'ocupació de la seu de La Unió Liberal —tampoc les havia donat Sagalés—, el cas és que Camps Puntas, i tal vegada difícilment sabrem la veritat, va ser cessat.

8. Carme MOLINERO; Pere YSÀS (1991), «Les actituds dels industrials catalans davant la política econòmica del primer franquisme», a *L'Avenç*, núm. 149; dels mateixos autors, vegeu (1991), *Els industrials catalans durant el franquisme*, Vic, Eumo.

El 1950, una dècada després que acabés el conflicte bèl·lic, Raich es convertiria en l'home que semblava que podria conduir Granollers a través dels camins del partit. Raich, tanmateix, fou imprudent i caigué en un parany que li van tendir amb la col·laboració de Bravo Montero, per un afer de contraban de cotxes. Fou acusat i perdé els càrrecs. Els falangistes de Granollers es mogueren urgentment per posar un home de confiança en el càrrec d'alcalde i Font Llopart seria l'home elegit —de fet, encertadament.

El notari Carles Font Llopart va marcar una etapa ben definida al llarg del seu mandat. El sector més fidel a la Falange es va sentir complagut amb l'actitud de Font Llopart, que va posar en funcionament un sistema de recanvis dels consellers abans dels canvis preceptius i unes pràctiques a les assemblees locals força innovadores que permeteren un cert aire de dinamització i un intent d'ideologització en els seus components. El «gran Granollers» s'iniciava amb Font, i el consolidaria Llobet Arnan, amb pros i contres, però sortosament el creixement no seria tan desequilibrat com el d'algunes poblacions veïnes. En el ròssec més fosc de Font Llopart, tanmateix, hi hauria la negació de la pluralitat política. Font no amagà mai que no creia en la democràcia.

Font Llopart va tenir, però, un bon grup de persones que li donaven suport. La seva empremta estava assegurada per persones de les quals ell era el cap visible i l'executor d'una política decidida i programada. Tanmateix, l'error de Font Llopart estigué en el fet que arribà a personalitzar massa la seva forma d'entendre l'exercici de la política i pledejar amb mala estratègia contra aquells que no seguien els seus criteris. Aquesta inflexibilitat molestava fins i tot grups de pressió econòmics avesats a l'estraperlo i als planejaments d'un Granollers més gran en demografia i indústria, però que tal vegada toparen amb la forta personalitat de Font Llopart. Això, més que els enfrontaments amb entitats, associacions i persones que defensaven l'alternança política, en devia propiciar el cessament.

Però la caiguda de Font Llopart té una explicació directa —no vol dir que sigui l'única—: sembla que va ser la decisió de Matías Vega Guerra, el governador civil de Barcelona, arribat a finals del 1960, i cessat el 1962, el qui la decidí.

Joaquim Trullàs fou el substitut de Font, però immediatament va tenir una opció dràstica dins de l'Ajuntament. El governador civil va entendre que calia fer ràpidament la substitució de l'alcalde i Trullàs va ser cessat amb la plena satisfacció dels falangistes que s'havien enfrontat de manera dura i persistent amb l'ambició política de Trullàs. A partir d'ara, Francesc Llobet seria l'esperança de FET i JONS de Granollers, que no renunciava a perdre el control de l'alcaldia.

Llobet Arnan va continuar en alguns aspectes la línia de Font Llopart, però en d'altres se'n va diferenciar completament. Moltes circumstàncies canviarien la ciutat, i la manera seva d'actuar era diferent. Durant l'època d'aquest alcalde, Granollers acusà el ressò dels canvis endegats per les promocions immobiliàries encetades en

l'època de Font Llopart i consolidades en l'època de Llobet. L'expansió i la consolidació d'un gran Granollers, durant el franquisme, amb pros i contres van estretament vinculades als anys de Font i de Llobet, una persona que sempre es presentà com un home de pensament joseantonià, però que, tot i la conflictivitat social i política dels moments durant els quals li tocà dirigir l'alcaldia, se'n sortí força bé, de la situació. Altres alcaldes maniobraren molt pitjor. Tot i ser un home del règim, segur que la voluntat de diàleg de Llobet ajudà a fer fàcils moltes transaccions d'aquells anys prou difícils.

1.12. També la Sección Femenina, Frente de Juventudes, SEU, la Hermandad Sindical de Labradores i el Sindicat Vertical, foren òrgans prou eficaços en la gestió, la convocatòria, el control i la sanció d'aquells que no combregaven amb el règim.

a) La Sección Femenina promocionà un ideari absolutament sexista, i pogué comptar amb l'ajuda de la denominada Escuela Hogar per fer una tasca de col·laboració en l'aplicació del «sistema». Pel que hom observa, encara el 1969, tenia una presència obligada en un sector important de noies granollerines que feien cursos per obtenir títols, certificats o permisos.

b) El Frente de Juventudes, a banda dels continguts paramilitars que transmetia, fou la catapulta d'alguns joves que després s'incorporaren a l'esport —fins i tot d'elit— i a la política.

c) El SEU procurà instal·lar-se immediatament el mes de febrer del 1939, i llançà la seva oferta de treball incondicional «por Dios, por España y por su revolución nacional sindicalista».

d) El paper polític que tingué molts anys la parròquia com a òrgan de representació oficial de l'Església catòlica, tampoc no es pot menystenir. Les Santes Missions, especialment la del 1952, van ser una catarsi extraordinària de la qual el poder polític es beneficià de manera ben visible i rendible durant molts anys. Un trencament important es palesà a mitjan dècada dels seixanta, a través de la revista parroquial *Granollers, Comunitat Cristiana*, la qual es va convertir en l'altaveu privilegiat de denúncia contra el règim; de retruc, la Parròquia assolí un paper de tutela i d'aval contra la política dictatorial del franquisme.

2. PODER ECONÒMIC I PODER POLÍTIC

És evident la connexió que hi hagué entre economia i poder polític al llarg del franquisme.

Anàlisi de la situació al camp

1. A través de l'estudi comparatiu dels informes s'arriba a la conclusió que, durant la guerra, ni l'agricultura ni la ramaderia es van veure perjudicades de manera important quant a producció, i més aviat s'introduïren millores que havien de continuar rendibilitzant el sector. Ara bé, quan es va fer l'actuació de les dades del padró de finques l'any 1945, unes dades sobre riquesa pecuniària datades a finals de desembre, aquestes mostraven que havia minvat la ramaderia local, i cal suposar, tot i la falta de dades posteriors, que tot seguit hi hauria una reactivació, i molt

forta, ja que el cens de bestiar realitzat pel Sindicat de Pagesos el 1950 així ho demostrava.⁹

2. Per les dades es pot concloure que el domini econòmic del sector primer corresponia a unes poques famílies, algunes d'elles ben representades a la Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos. La gran majoria de terres situades a Palou, antic municipi agregat a Granollers l'any 1928, havien estat durant la guerra (encara continuaven sent-ho a les darreries de la dècada dels cinquanta i així continuaria durant més temps) l'espai on la força de les hectàrees i dels cognoms arbitrava directament o de manera indirecta moltes de les directrius de la distribució dels queviures.

3. Del que no hi ha dubte és que durant la guerra i durant la postguerra els aliments van ser més fàcils d'obtenir al camp que en el centre urbà d'un Granollers. Per això, més d'un va poder fer un bon negoci amb l'acaparament i el mercat negre, tal com també passava en altres sectors productius d'aquell Granollers, d'aquell país i d'aquella Espanya on l'especulació i l'estraperlo produïen magnífics beneficis i grans perjudicats.

4. D'altra banda, la inauguració del nou edifici de la pagesia, l'octubre del 1947, era un testimoni clar de la potència d'aquest sector.

5. Però la paradoxa, o tal vegada una conseqüència directa del desenvolupament econòmic i especialment de les transformacions urbanes, esdevenia quan el camp, i Palou de manera clara, era el territori i el sector que sortiria més afectat pels canvis. L'espasa de Dàmocles penjà sempre al seu damunt amb els plantejaments del gran Granollers que defensà a bastament Font Llopart per la necessitat d'expandir-se la ciutat pel lloc més fàcil i rendible, malgrat que fos a costa de la pagesia.¹⁰

Anàlisi de la situació de la indústria

I quin paper va tenir la indústria a Granollers durant el franquisme? Quina relació s'establí entre poder polític i econòmic durant aquests anys?

1. La normalització civil comportà la represa econòmica i el resultat va ser la progressió del sector tèxtil basat en poques però grans empreses i una munió de petits propietaris que es desestructuraren de les anteriors agrupacions fetes durant la guerra. La relació d'indústries, superfície ocupada i nombre de productors és un

9. Lligall *Estadísticas generales (s. XX); Estadísticas agrícolas*, AHMG. Vegeu Joan GARRIGA *et al.* En el mateix lligall, com ja s'havia indicat, una enquesta oficial de finals del 1932 constata que en el municipi de Granollers no hi havia finques grans de les anomenades *bisendes*, i un resum del padró d'habitants del mes d'octubre del 1940 esmentava que a Granollers hi havia 91 rendistes, 687 agricultors i 153 jornalers.

10. De mica en mica, i en concret, entre el 1962, data del primer cens agrari modern, i el 1989, les explotacions es reduïren en un 80 %. Això vol dir, però, que la pèrdua de terreny agrari també s'anà consumant, i es va consumant al llarg de finals de segle. Les dades de l'Assemblea de la Cambra Oficial Agrària, reunida a Granollers el 1973, ja palesaven els canvis i els greus problemes del camp. Vegeu l'HMJM, *Vallés*, núm. 1933, febrer de 1973.

magnífic indicador de la progressió, tal com es pot comprovar per les dades del 1941. A banda de la importància del tèxtil, caldria destacar també la de les foneries, les serralleries, algun taller d'automòbil, la vintena de forns de pa, un taller de bales vegetals, una fàbrica de conserves, una bòbila i la d'una ebenisteria.¹¹

2. L'anàlisi de les dades socioprofessionals dels anys posteriors a la Guerra Civil fa observar que els ocupats en el sector primer representaven un 15 % de la població activa, xifra un xic superior al 13 %, aproximadament, del 1936, però inferior al gairebé 20 % del 1938. L'any 1940, la xifra total de persones adscrites al sector primer era de 937; cal precisar, tanmateix, que entre elles hi havia noranta-un rendistes. S'observa, també, el nombre destacat de treballadors del tèxtil, però un cert retrocés, l'any 1943, encara que transitòriament, de la població ocupada en el sector secundari després de la progressió que hi havia hagut els anys 1936-1938-1940.

3. En xifres absolutes, si la població ocupada en el sector secundari el 1936 era de 3.616 treballadors, i el 1938, de 3.872, el 1940 era de 3.922 i el 1943 de 3.550. Comparant les xifres del 1936 al 1943, el percentatge de disminució era de -1,82. A banda d'això, l'increment dels obrers del tèxtil va ser ben ostensible en el decurs dels anys: les dades del 1950 donen unes xifres de gairebé tres mil treballadors que representaven el 71 % de la població activa. En el sector terciari les xifres passaren de representar un 28 % de població ocupada l'any 1936, al 20 % el 1938, al 26 % el 1940 i a l'entorn del 12 % el 1943. Els comerços no estaven inclosos en aquestes dades del 1943, però cal assenyalar que en recomptes anteriors ja representaven un 10 %.¹²

4. Analitzant dades comparatives s'observa com van disminuir el nombre de telers immediatament després d'acabada la guerra, però de quina forma tan ràpida la xifra es tornà a recuperar, de manera que gairebé foren idèntiques la dels anys 1943 i 1936. Això és el que permet defensar l'argument que malgrat el terrabastall de les col·lectivitzacions, o els bombardejos franquistes o els incendis republicans durant la retirada, en termes generals, la indústria tèxtil tornà a les mans dels seus patrons no excessivament malmesa, i en alguns casos, en més bon estat financer i tecnològic que abans de la guerra.¹³

5. A partir de la postguerra s'observa, en el decurs del temps, un clar increment del nombre d'empreses tèxtils, del nombre de telers, i una millora de la seva tecnificació. I també l'increment del nombre de treballadors.¹⁴ El punt més àlgid del tèxtil,

11. AHMG, lligall *Estadístiques d'Indústries* (1920-1940). Relació d'indústries enclavades en el terme municipal.

12. AHMG, lligall *Estadístiques Generals (segle XX). Padró municipal d'habitants, 1940. Estadística d'indústria i obrers*, 1943. Vegeu Joan GARRIGA *et al.*

13. Joaquim LEDESMA, després d'un estudi comparatiu de les empreses tèxtils, sempre ho ha defensat així. Vegeu GARRIGA, Joan *et al.*

14. Josep M. PUCHADES (1960), *Atlas Urbanístico de España*, núm. 2, Granollers, HMJM.

a Granollers, es trobà el 1960, amb vuitanta-quatre fàbriques tèxtils, 2.764 telers i 4.350 treballadors. A partir d'aquí l'alentiment i la crisi del tèxtil es va anar consumant: l'any 1964 hi havia seixanta-quatre empreses i la xifra va anar minvant encara molt més fins al 1975.¹⁵

Vista la transformació dels sectors secundari i terciari i confirmant la importància de la indústria tèxtil, val la pena assenyalar el següent en resposta a la pregunta de quin paper va tenir la indústria a Granollers, durant el franquisme.

1. De major importància que la producció agrària, consolidant a través del tèxtil el paper hegemònic de la indústria, en pes específic i nombre d'assalariats. 2. De tecnificació —el 1956 seria el punt de partença de la modernització de la indústria— i de nous models empresarials. 3. D'oferta important al creixent nombre de treballadors granollerins, entre ells els nouvinguts com a causa de la crisi d'altres llocs del territori de l'Estat espanyol. 4. De gran sotragada econòmica amb efectes socials ben punyents quan la crisi del tèxtil va tocar Granollers. Sortosament, la possibilitat de recol·locació en el mateix sector i ram, primer, i després l'estructuració gairebé immediata d'una economia diversificada a Granollers, van evitar que la crisi fos més aguda i semblant a altres poblacions veïnes o del país. 5. De reforç a la consciència de classe per part dels treballadors del sector. De ben segur que la crisi dels anys seixanta ho activà i s'accelerà a la dècada dels setanta.¹⁶

Els lligams entre poder polític i economia durant aquests anys

1. Els primers anys de la postguerra hi foren de manera ben clara, per la forma d'assignació de quotes a les empreses, l'estraperlo denunciat fins i tot des de les files més dures de la Falange granollerina. 2. També foren palesos en la forma que alguns industrials estigueren presents a l'Ajuntament. La llarga enumeració de persones que formaren part dels ajuntaments franquistes indica de quina manera directa o indirecta —treballadors en alguns casos de destacades indústries de la ciutat— foren presents comptabilitzant càrrec polític i activitat laboral. 3. També en la connivència en la forma d'instal·lar-se algunes indústries en els nous polígons industrials que es crearen. Situades les indústries en uns velars on la riera o el camp obert permetien actuar sense massa control, els problemes mediambientals començaren a ser força importants. La proposta d'urbanització entorn del riu prevista en el Pla de 1953 va quedar pràcticament en no-res, i tot i que no hi ha dubte que el poder municipal va fer seriosos passos per a la canalització del riu, les llicències industrials es

15. A finals de la dècada dels vuitanta la xifra s'havia reduït a vint-i-un. Tanmateix, en lloc de ser un inconvenient, a mig termini va representar per a Granollers una millora en la seva estructura econòmica, ja que va permetre un eixamplament de la diversificació i l'atracció per a noves empreses amb una estructura industrial moderna i fins i tot punteres en diversos sectors. Josep Homs (1985), *Granollers. Retalls d'història urbana*, Granollers, ed. Tarafa.

16. Vegeu l'HMJM (1973) *Vallés*, núm. 1933 i 1982, de febrer i agost, respectivament.

menjaven, i malament, les terres de conreu del coll de la Manyà i de la font del Ràdium, i abusaven del riu Congost. Una bona quantitat de proves demostren que part de la indústria granollerina, beneficiant-se del pagament de salaris baixos i de la compra de terrenys a preus barats, i emparada per una legislació molt poc favorable a interessos generals de la població, es va beneficiar del poder polític de manera directa i àdhuc generosa.

Tot això no pot deixar d'amagar les crisis i les dificultats del món laboral, amagades o adulterades i gairebé sempre controlades pel poder polític al llarg de la major part de l'etapa franquista, que permetia el creixement industrial a la costa, moltes vegades, de la plusvàlua impagada als obrers. El jornal mig d'un peó a Granollers, l'agost del 1939, era de vuit pessetes i per tant no pas massa alt; tampoc ho era quan s'acordà que fos de nou pessetes el març del 1941. Es pot precisar que tal vegada era el resultat d'una crisi general de postguerra i que per tant Granollers no en podia ser una excepció. Però en el tèxtil, la indústria més important de Granollers, els salaris no excel·lien tampoc mai per la seva importància onerosa fins al tancament gairebé generalitzat del ram. Això pot explicar, en part, les alarmes des dels mitjans oficials per l'atur, xifrat el 1941 en set-centes persones a Granollers, i el malestar granollerí per aquestes i altres causes;¹⁷ malgrat que dels informes oficials fets públics a Granollers es despenia que hi havia optimisme i magnífica harmonia dins el Sindicat Vertical,¹⁸ la realitat anava per altres camins. En efecte, la mostra més decidida de la crítica laboral sorgia a través d'octavilles adreçades als «trabajadores de Granollers y su comarca» que corrien per la ciutat, l'any 1967, criticant l'atur, oposant-se als expedients de crisi de diverses empreses de Granollers i als acomiadaments, i exigint entre altres aspectes la reducció d'hores de treball i un salari mínim i digne, per a ambdós sexes, no de noranta-sis pessetes sinó de tres-centes.¹⁹ No estranya, per tant, que les esquerdes cada vegada fossin més fortes i que el control polític de la producció fes aigües en alguns moments. La conflictivitat laboral no era fàcil de controlar a Granollers pel poder polític, de manera manifesta, almenys des de finals del 1972, fins a inicis del 1973.²⁰

DARRERES CONSIDERACIONS

A més dels aspectes indicats, val la pena assenyalar la importància que tingué la transformació urbana de la ciutat com a conseqüència dels criteris i de l'actuació de persones i/o grups de pressió immobiliaris que, bàsicament des de la dècada dels

17. *SGM, Provincias. 1939-1940*, caixa 50, carpeta núm. 58. Assumpte: «Informe confidencial de la situació político-social en Barcelona». Data: 11 de febrer de 1941. AGA.

18. Dades de la delegació comarcal de Sindicats, 1963. Vegeu també l'AHGCB, *Vallés*, núm. 1486 i 1488, juny de 1968.

19. AHGCB, *Gobernadores civiles*, caixa 20, CCOO, 1967.

20. Vegeu, entre altres, l'HMJM, *Vallés*, núm. 1916, novembre de 1972 i núm. 1931, gener de 1973.

seixanta es beneficiaren de la política franquista. Igualment, no es pot obviar que la persistència d'uns mecanismes de control i de repressió mantinguts al llarg dels anys 1939-1975, va imprimir un caràcter determinat a una societat que, tanmateix, amb l'acabament de la dictadura, va obrir camins de llibertat, amb la hipoteca de temences i inexperiències en molts dels hàbits democràtics, que pesaren molt en els anys d'una llarga transició.

Tal com s'indicava al començament, les conclusions i valoracions aquí escrites formen part d'altres temes que no són l'objectiu d'aquest article. Tanmateix, unes i altres, incorporades en el treball d'investigació ja esmentat, així com les notes preses per les observacions fetes el seu dia pel tribunal de la tesi, penso que poder ser motiu de contribució a l'estudi del franquisme a Catalunya i, per què no, de debat en un tema encara, per molts, voluntàriament silenciats. El tema, el debat, són oberts.